

Р Е Ц Е Н З И Я

от професор д. н. Румен Иванов Кънчев, ръководител катедра
„Политически науки и национална сигурност“, Факултет “Икономически
и социални науки”, ПУ „П. Хилендарски“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, област на висше образование 9. Сигурност и отбрана, професионално направление 9.1. Национална сигурност, научна специалност Организация и управление извън сферата на материалното производство (управление на сигурността и отбраната)

Автор на дисертационния труд: подп. инж. Златко Момчилов Иванов

Тема на дисертационния труд: Опитът от участието на формированията на Българската армия в операции на НАТО в Афганистан

Основание за представяне на рецензията: Заповед Рег. № СИ29-РД03-29 от 08-02-2019 г. на началника на ВА “Г. С. Раковски” за обявяване състава на научно жури и дата за публична защита на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен “доктор”

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Дисертационният труд изследва актуален и важен за подготовката на личния състав на БА проблем – участието на българските военни контингенти в състава на формираните от НАТО Международни сили за поддържане на сигурността (ISAF) в Афганистан. Известно е, че повече от две десетилетия години България участва в международни мироопазващи, мироподдържащи и мироналагащи мисии. През годините това участие е белязано с нарастващ професионален опит и умения. Същевременно днес средата за сигурност както в краткосрочна, така и в дългосрочна перспектива се характеризира с тенденцията на нарастващо геополитическо съперничество на глобалната сцена, което

означава, че международните кризи и конфликти, респективно, операциите по тяхното управление ще продължат да бъдат постоянен фактор в международните отношения. В този контекст предлаганият дисертационен текст е не само актуален, но и важен за усвояването на водещия международен опит в планирането, подготовката и провеждането на международни мироопазващи операции.

2. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран в съответствие с изискванията на ВА „Г.С. Раковски“ и включва: увод, три глави и заключение. Към всяка от главите са направени изводи, в края на дисертацията е приложен списък на използваната литература, включващ 78 източника, от които 10 на английски, останалите на български и руски език.

В Увод е представена най-обща оценка на операциите в Афганистан и в частност на българското участие в ISAF. Посочени са публикациите на български език към момента и значимостта на темата за военната теория и практика. Формулирани са научно-изследователските задачи, които дисертантът си поставя и изходната работна хипотеза на изследването (Дисертация, с. 8). Формулирани са обектът и предметът на изследването, които са свързани изцяло с подготовката и участието на българския контингент в ISAF. Направено е и важното ограничение, че в дисертацията ще бъде използвана само неклассифицирана информация.

Глава първа дава обща географска, историческа и политическа оценка на региона. Оценката е професионална и дисертантът много добре очертава географската картина, която определено и пряко засяга военните действия в това пространство. Бих посочил тук, че основателят на съвременната геополитическа наука Сър Халфорд Маккиндър в своята блестяща книга „Democratic Ideals and Reality“, поставила началото на модерната геополитика, изследва същото пространство в контекста на теорията си за Хартленда, или глобалното господство. Заедно с иранските низини и иранското плато той го определя като много значимо в геополитически план, като „предверие“ към т.н. Хартленд (Централната земя). Маккиндър дори го нарича „малък Хартленд“. Част от формулата за глобална доминация на Маккиндър е, че „който контролира Хартленда, владее Евразия“. Следователно територията на тази държава,

според класиците на модерната геополитическа наука от началото на 20 век, има сериозен геополитически потенциал за генериране на сила.

Мисля, че най-същественото при анализа в тази глава е историческият преглед на конфликтите, който авторът прави (глава първа, § 1.2) и свързва с по-нататъшните си разсъждения, в частност с геополитическите изводи в следващите глави. Анализът в глава първа във висока степен предполага логично и теоретично анализа и формулираните геополитически изводи в глава 2 на дисертационния труд.

Глава втора анализира българското участие в операцията на ISAF. Изводите, направени в нея, са важни за подготовката на Българската армия, още повече, че тя бе използвала за участие в нея на значителен брой военнослужещи, за които това е безценен военен опит. Анализирани са в детайли и в съответствие с поставените им цели и задачи операциите на САЩ „Трайна свобода“ и „Анаконда“ и операциите на НАТО ISAF.

Глава трета има важна изследователска задача с високо приложен ефект: да съпостави процеса на подготовката на контингентите ни, които участват в мисиите за поддържане на сигурността в Афганистан. Авторът е използвал оригинален подход – провел е самостоятелно емпирично социологическо изследване на военнослужещите, взели участие в мисиите на ISAF. За целта е използвано стандартизирано социологическо интервю със смесени (открити и закрити) въпроси. Не мога да обсъждам методологията на изследването, начина на формиране на извадката, коректността на анкетната карта от 14 въпроса и др., тъй като не разполагам с информация относно това изследване. Допускам, че то е коректно от научна г.т. и утвърдено по надлежния ред от оторизираните за това органи на ВА „Г.С. Раковски“.

3. Характеристика на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

3.1. Считаю, че главният научен принос на рецензирания дисертационен труд е свързан с теоретичното и задълбочено изследване на военните операции на съветската армия в периода 1979-1989 г. и на САЩ и НАТО във времето 2001-2014 г. в Афганистан.

3.2. Другият важен научен принос на дисертационния труд е свързан с успешния опит на дисертанта да свърже геополитическия анализ на

ситуацията в Афганистан, предизвикала операциите на САЩ „Трайна свобода“ и „Анаконда“ и операцията на НАТО с Резолюция на СС на ООН ISAF с конкретното използване на военния инструмент за постигане на целите.

3.3. Научно-приложните приноси са няколко:

- Проведено е изследване на способността и готовността на българските военнослужещи и командири за участие в подобни на афганистанската комплексни операции.
- Представена е обективна и научно обоснована оценка на българското участие в операциите в Афганистан след 2003-2004 г.
- Дисертационният труд доказва огромното значение, което операции на НАТО от подобен вид имат за подготовката на личния състав на БА.

4. Оценка на научните резултати и приносите

Теоретично текстът отговаря на научните стандарти за обективност на анализа и търсене на обективната истина. Авторът е използвал оригинални документи, там, където това е възможно. Разбира се, би могъл да разшири обхвата на използваните източници. Така например, би могъл по-активно да използва „Планът Бжежински“ (при оценките си в глава 2). Като съветник по националната сигурност на президента Джими Картър и един от водещите геополитици и геостратези на САЩ, Бжежински представи специален план за Афганистан. Преди няколко години той бе изваден и разсекретен от Конгресната библиотека на САЩ.

Считам обаче, че като цяло дисертационният текст представлява важен принос в изследването на проблема и особено в онази част, която е свързана с българското участие в ISAF.

5. Оценка на публикациите по дисертацията на автора

Не съм запознат с публикациите на автора, поради което не мога да дам оценка по този въпрос.

6. Литературна осведоменост и компетентност на докторанта

Авторът притежава много добра литературна осведоменост и компетентност за анализа на литературните източници, които е използвал. Добре би било да използва в бъдещата си работа повече американски източници, тъй като все

пак цялостната планировка и структурирането на ISAF са американски. Въпреки че чрез активирането на чл. 5 от Договора за НАТО, Вашингтон осъществи тази операция, във висока степен тя отразява преди всичко американски жизнено значими в тази геополитическа зона.

7. Оценка на автореферата

Авторефератът съответства изцяло и пълно на дисертационния текст, оценките и изводите, направени в него.

8. Препоръки и критични бележки

Афганистан е изключителен казус за съвременната подготовка на войските за военни операции, както и за начина, по който се извършва политическото планиране на подобен тип регионални конфликти и кризи. В тази връзка могат да бъдат направени няколко предложения към дисертанта, които биха могли, според мен да подобрят доказателствената сила на текста, като същевременно усилят и задълбочат геополитическия компонент в него.

Първо. Ще припомня, че двете най-силни във военно отношение държави от втората половина на 20 век насам, САЩ и Русия, имат огромен опит в Афганистан. Нещо повече, войната на Съветския съюз в Афганистан може да се приеме като една от базовите причини за последвалите след 1989 г. събития в тази страна. Съществува определена теза сред международната научна общност при анализа на операцията на съветската армия в Афганистан, според която неуспехът в тази операция е сред основните причини за събитията след 1989 и в частност след 1991 г. наред, разбира се, с други ключови причини (виж., например, Анатолий Добринин. Строго секретно. С. 2005; Румен Кънчев. Стратегическата стабилност. Гл. 2, § 3; С. 2014; изследванията на Павел Подвиг по този въпрос и др.). В тази връзка също могат да бъдат направени определени геополитически изводи. Не крия убедеността си, че за мен Афганистан (както в съветския опит, така и в опита след 2003 г.) е преди всичко геополитически и геостратегически проблем. Следователно политическото и геополитическото планиране са водещите, а военната операция - инструмента или средството за постигането на геополитически и стратегически цели. В тази връзка, на с. 61 от дисертационния текст докторантът е задал ключов изследователски въпрос:

„Какво толкова привлече съветските лидери в Афганистан, за да приемат толкова съдбоносно и трагично решение?“. Като офицер от БА дисертантът дава коректно военния отговор. Мисля, че отговорът на този въпрос не е само военнoстратегически, но и геополитически. В случая е заложена сериозна геополитическа перспектива и мотивация. Веднъж, когато Съветския съюз влиза в Афганистан. Втори път, след 23 години, когато САЩ и НАТО влизат с ISAF в същото (геополитическо) пространство. Съществени положителни резултати от тези две военни кампании на двете най-мощни във военно отношение държави някак си не могат да бъдат дефинирани нито в политическо отношение, нито от гледна точка на съвременната теория за демокрацията. Добре би било Афганистан да бъде анализиран от позициите на този проблем.

Второ, може да бъде направен сравнителен анализ с други операции, в които е участвала БА, като се покаже спецификата на операцията в Афганистан. Тази операция, например, е много по-различна по своята динамика, цели, обхват, политическо планиране, структура на използваните войски и сили и пр. от започналата и провеждана почти едновременно с нея операция на лидираната от САЩ „Коалиция на желаещите“ в Ирак (2003 - 2011).

Трето, войските на НАТО продължават, макар и в силно редуциран състав, да оперират в Афганистан. Защо е толкова трудно тази операция да бъде окончателно завършена. Кой са главните причини за трудното политическото трансформиране на Афганистан. В глава трета (§ 2.3.) на дисертацията този проблем е анализиран. „Въпреки постигнатия в началото на войната значителен успех, опитите на НАТО за стабилизиране на ситуацията в страната са неуспешни“ (с. 116). Считаю, че съществува по-дълбока и дори концептуална връзка между трудното (за да не кажа невъзможно на този етап на развитие на страната) политическо трансформиране на Афганистан и предварителното политическо планиране на операцията, реалистичността на поставените политически цели, които следва да бъдат постигнати, на адекватността на средствата за постигането им и др. По този въпрос е публикувано огромно количество не само руска, но така също англоезична литература. Критично са изследвани всички ключови елементи в дейността на ISAF. Всъщност, моите лични разговори с определени командири в ISAF показват нееднозначност в интерпретацията на целите на операцията от високите нива военни, участвали

в нея. В това отношение намирам за много ценен извода, направен в дисертационния труд, че “зад външните идеологически и религиозни различия се крие вековното племенно, етническо и родово съперничество за власт в страната“ (Автореферат, с.7). Възниква въпросът доколко и как това съперничество е отчетено и заложено при политическото планиране на операцията. Има и още един проблем: въпреки прекратяването на операцията на ISAF в края на 2014 г., това не води до окончателното изтегляне на войските от Афганистан, като част от контингентите на някои страни продължават да са там (10 000 души според дисертацията). Може би този тип модерни, високотехнологични военни операции не са напълно адекватни на цивилизационното ниво, историческата психология, манталитета, традициите и политическата култура на общества като това в Афганистан.

Четвърто, общо взето, близо четвърт век най-напред Съветския съюз (1979-1989), а след това НАТО (2001- 2014) проведоха операции в Афганистан. Могат ли да бъдат съпоставени двете операции през призмата на геополитическите, политическите и културно-идеологическите цели, които се преследват в тях. Какви политически, културно-философски и геополитически изводи могат да бъдат направени от опита на терен, както и от гледна точка на политическото планиране на операцията. Частично, макар и лаконичен, отговор на този въпрос се съдържа в едно откровено и знаково, според мен, интервю на командващия тогава войските на НАТО в Афганистан генерал Дейвид Петреас, в което той посочва приблизително следното: *„Пред нас няма противник, пред нас е племенно-родово общество, с което ние не можем да воюваме по начина, по който изисква съвременната военна наука“* (2011 г.). Отговорът на този въпрос поставя важни проблеми, свързани както с методологията на планиране на подобен тип военни операции при регионални конфликти, така и със стратегията на реконструкция на обществото и държавата, в която е интервенирано, в следконфликтния период. Този проблем е изследван в американската геополитическа и военнополитическа мисъл, но в България това не е направено в достатъчна степен, което дава допълнително шанс на дисертационния текст.

Пето, въпреки че руската военна наука всеотранно и детайлно е изследвала операцията на съветската армия в Афганистан (декември 1979 – февруари 1989 г.), този ценен оперативно-стратегически опит не е достатъчен за

цялостната оценка на „комплекса Афганистан“. Използвам понятието „комплекса Афганистан“, защото мисля, че наред с военния елемент, там присъстват много силни политически и геополитически елементи. В тази връзка, според мен, е необходимо използването на опита на американската армия, в частност контингента на НАТО, по политическото планиране, първоначалния замисъл, корекциите впоследствие на целите и средствата в тази операция. Припомням, че тя не е еднозначно оценена дори сред част от високите военно-академични среди във Вашингтон (National Defense University; CSIS), Ню Йорк (The US Military Academy, West Point), а така също от такива авторитетни американски центрове за глобален стратегически и геополитически анализ като Belfer Centre for International Politics and Security (Harvard University); RAND Corp. и др.

Шесто. Нямам никакви принципно важни, критични бележки към дисертационния текст. Той е интелигентно и компетентно написан. Авторът познава ситуацията, която анализира, изводите, които прави, са важни и съдържат елемент на научна новост. Що се отнася до препоръките, те са само пожелателни, защото всеки автор, независимо кой е той, по дефиниция, е самостоятелна творческа личност и сам следва да прецени какво от определена група препоръки може да приеме и какво да не приеме.

9. Заключение

Предложеният за рецензия дисертационен труд притежава необходимите характеристики на цялостно и завършено изследване с представени и релевантни на изследването научни и научно-приложни приноси. Общата оценка на дисертационния труд е положителна.

10. Оценка на дисертационния труд

В съответствие с положителната оценка на дисертационния труд и постигнатите научни и научно-приложни приноси, а така също съответствието с изискванията на Закона за РАС в Р България и Правилника за неговото прилагане предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователна и научна степен „доктор“ на подполковник инж. Златко Момчилов Иванов по

научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (управление на сигурността и отбраната)“, професионално направление 9.1. Национална сигурност, област на висшето образование 9. Сигурност и отбрана.

Рецензент:

проф. д.н. Румен Кънчев

София, 24-02-2019